

شجریان به مثابه فرهنگ ایرانی

برای هشتاد و چهارمین سالروز تولد محمدرضا شجریان

عطا نوبدی

پژوهشگر موسیقی ایرانی

محمدرضا شجریان نه به عنوان یک موسیقیدان بلکه به عنوان یک پدیده در تاریخ موسیقی ایران قابل بررسی است. گزاره نیست که بگویم موسیقی ایران در قرن گذشته، به قبل و بعد از این هنرمند شاخص تقسیم می شود. شجریان کلمه ای است که از یک نام و شهرت فراتر رفت و نه تنها به یک فرهنگ شنیداری بلکه به فرهنگ زیست هنری بدل شد. او چنان زیست که از یک نام فراتر رفت و این گونه در دل تاریخ یک سرزمین ماندگار شد. محمدرضا شجریان در ابتدای دهه ۲۰ زندگی اش وقتی یک معلم در یکی از روستاهای خراسان بود و زندگی معلمی محقری داشت، هیچ گاه گمان نمی کرد ۲۰ سال بعد جایگاهش در هنر این گونه تثبیت شود. ورودش به موسیقی در ابتدا از سر علاقه و پیگیری بود اما اگر اصرارها و پیگیری های ابوالحسن کریمی، رفیق دوران جوانی تا روزگار پیری اش نبود، نمی دانیم آیا او موفق به دیدار داوود پیرنیا و ضبط برگ سبز ۲۱۶ می شد یا نه. برنامه ای که برای نخستین بار در ۱۵ آذرماه ۱۳۴۶ از رادیو پخش شد و این آغاز رسمی شجریان بود با نام سیایش.

تقدیر در کنار پشتکار مثال زدنی شجریان - که این پشتکار و خستگی ناپذیری را از مادرش به ارث برده بود - دست به دست هم داد تا یک پیک پله های پیشرفت را بالا ببرد. شجریان تا سال ۱۳۵۲ که به طور مستقیم با نورعلی خان برومند آشنا شد، معلم آواز مستقیمی نداشت. همان گونه که از آوازهای دهه ۴۰ تا اواسط دهه پنجاهش می شنویم تحت تأثیر شیوه آوازخوانی هنرمندان به نام آن روزگار و قدما بود. شجریان در آواز ظرایف، تحریرها و بیان شعر آوازخوانی چون بنان، گلپایگانی، ایرج، طلی، تاج و... را داشت و شاید ابایی از این نداشت که تقلیدی از هنرمندی در صدایش باشد. همین تقلیدها و گوش فرادادن های بسیار به آوازهای مختلف و نلند از محضر برومند، همچنین همنشینی با هنرمندانی که مهم ترین دوره های کاری او را رقم زدند، رفته رفته شجریان را به سمت سوسی بیان و سبک شخصی اش در آواز سوق دادند. سبک و شیوه ای که به جرأت می توان گفت، تأثیرگذارترین شیوه آوازی قرن گذشته در آواز ایرانی است.

شجریان دوره های کاری بسیاری را با هنرمندان مختلف تجربه کرده است. هنرمندان رادیو برنامه ای گلپا، فرامرز پایور و محمدرضا لطفی از جمله شاخص ترین دوران کاری شجریان هستند. به زعم بنده، مهم ترین اتفاق سال ۱۳۵۶ در شیراز رقم می خورد؛ هنگامی که او و لطفی به همراه گروه شیدا برنامه ای نوا را اجرا می کردند، گروه دیگری به سرپرستی حسین علیزاده و خوانندگی پریسا روایت دیگری از نوا را به گوش مخاطبان می رساندند. در آن گروه، جوانی بلند قد و با ریش پرپشت بود که سنتور می نواخت؛ پرویز مشکاتیان. شجریان او را روی صحنه حافظه دید و باز تقدیر کار خود را کرد و آن ها این بار در چادرهای ایل قشقایی به میزبانی خانواده ی گرگین پور پس از جشن هنر شیراز همدیگر را دیدند. شجریان و مشکاتیان در آن سفری که روزهای زیادی طول کشید، با هم آشت شدند. پس از انقلاب و کنسرت مشهور سپیده و خبردار شدن شجریان از اینکه حزب توده حامی این کنسرت بوده، او چند سال به انزوایی خودخواسته می رود و در دل این انزوا، دوران درخشش همکاری اش با پرویز مشکاتیان آغاز می شود. کنسرت باغ سفارت ایتالیا (استان جانان) در تیرماه ۱۳۶۰، آغاز این دوران است که یک دهه به طول انجامید، اما به جرأت می توان گفت برای هیچ یک از دو هنرمند و البته برای تاریخ موسیقی ایران تکرار نشد. انتخاب دوران های سنجیده ی کاری، تعصب و وسواس در رسیدن به اهداف والای هنری، شناخت و ارزشگذاری وجود خود، شناخت دقیق اجتماع، موضع گیری های بجا و درست در برهه های زمانی مختلف تاریخی و بسیاری از موارد دیگر از محمدرضا شجریان هنرمندی ساخت که در تاریخ معاصر این سرزمین یگانه است. نامش با فرهنگ ایرانی گره خورده و عمرش نه ۸۰ سال بلکه به درازای تاریخ در کنار فردوسی، حافظ، سعدی و... جاودانه است.

۱۶ ساعت

24 HOURS

hammihanmedia@gmail.com
@Hammihanonline

• صاحب امتیاز و مدیرمسئول: غلامحسین کریمزاده
• مشاوران: عباس عیدی و احمد زیدآبادی
• سردبیر: محمدجواد روح • معاون سردبیر: مهرداد خدیو • امید عرب (مدیر آنلاین)
• دبیران گروه ها: فرزانه طهرانی (اقتصاد) • آرمین منتظری (دیپلماسی و بین الملل)
• علی ورامینی (رسانه و فرهنگ) • سمیه متقی (سیاست) • الناز محمدی (جامعه) • آرش خاموشی (عکس)
• مدیر اداری و آگهی ها: شاهرخ حیدری
• مدیر هنری: مهدی قربانی تبار
• هادی حیدری (طرح و کاریکاتور) • حروفچینی و ویراستاری: شهرام هادی

• تلفن روابط عمومی: ۸۸۷۴۹۳۰۰ • تحریریه: ۸۸۷۳۰۲۹۱ • آگهی ها: ۸۸۷۳۵۲۰۷ • نشانی: خیابان شهید بهشتی، خیابان پاکستان، کوچه دوازدهم، پلاک ۱۸
• لیتوگرافی و چاپ: هممیهن. • تلفن چاپخانه: ۰۲۱۴۶۸۲۱۱۱۴ • توزیع: نشر گستر امروز نوین • تلفن: ۰۲۱-۹۱۳۰۴۱۴۲

چهره

بدرود آقای حکیمی

محمود حکیمی، نویسنده ادبیات کودک و نوجوان و پژوهشگر، ۹ شهریورماه ۱۳۲۳ در تهران به دنیا آمد. او نویسندگی را از سال ۱۳۳۹ در مجله «کیهان بچه ها» شروع کرد. نخستین کتاب دینی حکیمی در سال ۱۳۴۷ درباره زندگی مصعب بن عمیر، صحابی پیامبر (ص) با عنوان «اشرف زاده قهرمان» به چاپ رسید و بارها تجدید چاپ شد. او در زمینه ادبیات، تاریخ تمدن و تاریخ اسلام قلم زد و کتاب های بسیاری را نیز ترجمه کرد. «داستان هایی از عصر ناصرالدین شاه»، مجموعه چهار جلدی «هزار و یک حکایت تاریخی»، «رمان پرفروش «نقابداران جوان»، مجموعه ۲۲ جلدی «تاریخ تمدن»، و ده ها اثر دیگر از نوشته های این نویسنده پیشکسوت بود. محمود حکیمی ۳۰ شهریورماه، پس از تحمل یک دوره بیماری، در ۸۰ سالگی از دنیا رفت. او پیش از درگذشت به دلیل عقونت ربه در بیمارستان شریعتی بستری بود. درگذشت او با صدور پیام های تسلیتی از سوی مسعود پزشکیان، رئیس جمهوری ایران، محمدباقر قالیباف، رئیس قوه مقننه و سیدعباس صالحی، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی همراه بود.

آیا باید افسار هوش مصنوعی را کشید؟

از قرارداد استودیو لاینزگیت با یک شرکت هوش مصنوعی تا تصویب قوانینی برای مهار آن

استفاده از هوش مصنوعی و تأمین امنیت شغلی خود شده بودند. آن ها اعلام کرده بودند، استودیوهای تضمین کنند که با استفاده از هوش مصنوعی تغییراتی در چهره و صحبت کردن آن ها ایجاد نمی کنند.

قانون در برابر هوش مصنوعی

همانطور که می دانیم هوش مصنوعی در سال های اخیر مشکلات بسیاری را برای سلبریتی ها ایجاد کرده است، مقامات بسیاری در کشورهای مختلف به دنبال تصویب قوانینی هستند که کمی افسار هوش مصنوعی را بکشند تا جلوی سوءاستفاده ها را بگیرد. به گزارش ان بی سی نیوز، گابین نیوسام، فرماندار کالیفرنیا یکی از کسانی است که به این نگرانی ها پی برده و اخیراً دو لایحه را امضاء کرده که هدف آن، محافظت از بازیگران و بقیه افراد معروف در برابر استفاده ی غیرمجاز از شباهت های دیجیتالی آن ها است. این لایحه که در اوایل سال جاری به قوه ی مقننه ایالت ارائه شد، حمایت های قانونی جدیدی را - هم در طول حیات و هم پس از مرگ بازیگران و خالقان آثار - در مورد تکثیر دیجیتالی تصویر یا صدای آن ها اعلام کرد.

نیوسام که ایالتی را اداره می کند که بزرگترین بازار سرگرمی جهان را در خود جای داده است، در بجهت نگرانی های فراوان در مورد تأثیر هوش مصنوعی بر کار هنرمندان، این لایحه را امضاء کرد. او در این باره گفته است: «ما در مورد کالیفرنیا صحبت می کنیم که ایالت رویاپردازان و اهالی عمل است. بسیاری از رویاپردازان به کالیفرنیا می آیند، اما گاهی اوقات آن ها به خوبی نشان داده نمی شوند. با این لایحه ای که من به تازگی امضاء کردم و با حمایت انجمن بازیگران آمریکا، ما مطمئن می شویم که هیچ کس نام، تصویر و شباهت خود را بدون نمایندگی مناسب یا حمایت از اتحادیه بازیگران، به افراد نادرست و گذار نکند.» فران درشر، رئیس انجمن بازیگران سینما - فدراسیون هنرمندان تلویزیون و رادیو آمریکا فویا از این قوانین جدید حمایت کرد و به ان بی سی نیوز گفت: «این قانون باید برای تمام مردم دنیا باشد که از هوش مصنوعی احساس خطر می کنند.»

او ادامه داد: «با وجود این که افراد باهوشی هستند که این اختراعات به ذهن شان می رسد، تصور نمی کنم که به این فکر کنند که وقتی انسان ها جایی برای امر معاش نداشته باشند و نتوانند مایحتاج خانواده شان را تأمین کنند، چه اتفاقی خواهد افتاد.» یکی از قوانین، هنرمندان را از تعهد به قراردادهایی که اجازه ی استفاده از صداها یا تصاویر دیجیتالی آن ها را می دهد، چه به جای کار واقعی آن ها و چه برای آموزش هوش مصنوعی، محافظت می کند. این بندها بر اساس قانون ناعادلانه و خلاف سیاست عمومی تلقی می شوند و بر قراردادهای گذشته و آینده تأثیر می گذارند. هرکسی که چنین قراردادی دارد، باید تا اول فوریه به طور کتبی به طرف مقابل اطلاع دهد که این بند دیگر معتبر نیست. قانون دیگر، به طور خاص از شباهت های دیجیتال به عنوان بخشی از حق تبلیغات پس از مرگ بازیگران و دیگر افراد مشهور محافظت می کند، یک حق قانونی که از هویت افراد در برابر استفاده ی تجاری غیرمجاز محافظت می کند. این قانون به دارندگان حقوق افراد متوفی اجازه می دهد در صورتی که کپی های دیجیتالی آن ها بدون اجازه در فیلم ها یا صداها ضبط شده است استفاده شود، شکایت کنند. آن ها می توانند حداقل ۱۰ هزار دلار یا خسارت واقعی ناشی از استفاده ی غیرمجاز را دریافت کنند. در ابتدای سال، انجمن بازیگران سینما - فدراسیون هنرمندان تلویزیون و رادیو آمریکا با یک شرکت فناوری صدای هوش مصنوعی، قراردادی بحث برانگیز بست تا اجازه ی استفاده ی مجاز از صداها ی دیجیتال در بازی های ویدئویی را بدهد. در ماه ژوئیه، اجراکنندگان بازی های ویدئویی هالیوود به دلیل نگرانی های مداوم در مورد هوش مصنوعی، به اعتصاب رأی دادند. در حالی که هوش مصنوعی روزبه روز در تمام زمینه ها رسوخ می کند، نگرانی های فراوانی را هم ایجاد کرده است: از نگرانی دربارۀ استفاده از هوش مصنوعی به جای انسان گرفته تا جعل تصاویر و فیلم های افراد مشهور. در این میان بسیاری دربارۀ وضع قوانینی صحبت می کنند تا بتوانند استفاده از هوش مصنوعی را ضابطه مند کنند تا هوش مصنوعی به جای تهدید، تبدیل به فرصتی برای استفاده کنندگانش شود.

زینب کاظم خواه

خبرنگار گروه فرهنگ

لاینزگیت با شرکت هوش مصنوعی ران وی همکاری می کند تا با استفاده از مجموعه ی بزرگ فیلم ها و برنامه های تلویزیونی آن ها، یک مدل هوش مصنوعی جدید برای آموزش ایجاد کند. لاینزگیت استودیوهای بزرگ تولید فیلم است که پشت مجموعه های چون سه گانه ی «بازی های گرسنگی» و «جان ویک» است که با استفاده از فناوری هوش مصنوعی در تولیدات آینده سود خواهد برد.

مایکل بورنز، معاون رئیس لاینزگیت به بی بی سی اعلام کرد: «ران وی... به ما کمک می کند تا از هوش مصنوعی برای توسعه ی فرصت های تولید محتوای خلاقانه و مقرون به صرفه استفاده کنیم.»

در عین حال هلن دلزانی، نویسنده و تهیه کننده نیز به این رسانه گفته است: «ما در حال حاضر شاهدان دست دادن مشاغل زیادی در صنایع خلاقه هستیم که این موضوع بدتر هم خواهد شد. اما تراژدی بزرگتر در همه ی این ها این است که فیلم و سرگرمی از اعتبار بیفتد.»

الکساندر چار، بازیگر در شبکه ای ایکس خود نوشته است: «کلمات ما، بازی هایمان و کارگردانی صرفاً برای تغذیه ماشینی است تا زمانی که دیگر به ما نیازی نداشته باشند.» بقیه ی کاربران شبکه ای ایکس این همکاری را «ناخوشایند» و «منزجرکننده» توصیف کردند، گروهی دیگر که در زمینه ی هوش مصنوعی کار می کنند، نگاه مثبت تری به آن داشتند.

تهیه کننده ی جی آکسرو که همچنین مدیرعامل اجرایی یک شرکت سرگرمی هوش مصنوعی است، آن را به عنوان «بسیار شگفت انگیز برای صنعت (فیلمسازی)» و «راهی برای «ارتباط میان دو دنیای» هوش مصنوعی و تولید فیلم توصیف کرد. گفتنی است که ران وی به دنبال کاهش نگرانی ها در مورد اشتغال در صنعت خلاق بوده است.

نگرانی های فرآیند

کریستوبال والنزوتلا، یکی از بنیانگذاران و مدیرعامل شرکت، در بیانیه ای گفت که هوش مصنوعی می تواند «به طور قابل توجهی پیشرفت فرد را از طریق چالش های خلاقانه تسریع بخشد... با کمک به حل وظایف خاص، نه با جایگزینی کل مشاغل.»

کارلا اورتیز، هنرمندی که در تلویزیون، فیلم و بازی ها فعالیت می کند در پستی که در شبکه ای ایکس خود منتشر کرد یادآور شد، در حال حاضر گروهی از هنرمندان از ران وی به دلیل نقض احتمالی حق کپی رایت شکایت کرده اند، در حالی که یک قاضی منطقه ای ایالات متحده در ماه گذشته حکم داد که این شرکت بخشی از گروهی از شرکت های هوش مصنوعی بود که به طور غیرقانونی تصاویر رادر سیستم های تولید تصویر ذخیره می کنند. در ماه ژوئن، سینمایی در لندن مجبور شد فیلمی که توسط هوش مصنوعی نوشته شده بود را به خاطر واکنش های منفی کنار بگذارد. جزئیات کمی در مورد نحوه ی استفاده از فناوری هوش مصنوعی در تولید منتشر شده است - اما باتوجه به این که یکی از دلایل اصلی اعتصاب چندماهه ی بازیگران هالیوود در سال ۲۰۲۲ نگرانی در مورد استفاده از هوش مصنوعی در تولید فیلم بود، نکات منفی بسیاری در واکنش به این همکاری وجود دارد.

ماجرای این اعتصاب مربوط به خطر هوش مصنوعی بود و بسیاری از بازیگران و نویسندگان هالیوود، ابراز نگرانی کرده بودند که هوش مصنوعی در آینده ی نه چندان دور جای آن ها را بگیرد و استودیوهای فیلمسازی با هدف صرفه جویی در هزینه ها و پرداخت دستمزد کمتر به نویسندگان، کارنوشتن یا طرح اولیه ی فیلمنامه را به هوش مصنوعی بسپارند و این موضوع باعث به خطر افتادن امنیت شغلی آن ها شود. همچنین بازیگران نیز نگرانی هایی دربارۀ خطر هوش مصنوعی داشتند و خواستار وضع قوانین سختگیرانه دربارۀ

کتابخانه

پرتوهای از بهمن جلالی

کتاب «شیوه چشم: بهمن جلالی که بود و چه کرد؟» تألیف پیمان هوشمندزاده در ۲۶۷ صفحه و با قیمت ۲۹۵ هزار تومان توسط نشر چشمه منتشر شد. هوشمندزاده در این کتاب مجموعه ای از مصاحبه های بهمن جلالی، عکاس سرشناس ایرانی را گرد هم آورده و در کنار آن ها، خاطرات و عکس های هوشمندزاده از بهمن جلالی آمده است. در بخشی از معرفی این کتاب آمده است: «...

شیوه چشم نویسنده:

پیمان هوشمندزاده

انتشارات: چشمه

عکاس و نویسنده در «شیوه چشم» کرده است؛ پرتوهای از بهمن جلالی (۱۳۸۸ - ۱۳۲۳) که ۴۰ سال عکاسی کرد، ۴۰ سال آدم ها و دنیاهای شان را دید و با عکس هایش چیزی به دنیای عکاسی اضافه کرد. «شیوه چشم» پرتوهای است به شیوه خلاق که همزمان تقویم و خاطرات پراکنده را به هم پیوند می زند، از عکس ها و سندها و گفته های جلالی در مصاحبه های مختلف کمک می گیرد و آن چیزهایی را که در هیچ مصاحبه ای نیامده، آن لحظه های دور از چشم و دوستانه را، از خلال خاطرات نویسنده راوی احضار می کند.»

تاریخ

افتتاح سینما رگس

یکم مهرماه ۱۳۲۴، سینما رگس در خیابان لاله زار و نیش کوچه سینما البرز افتتاح شد. طراحی سردر ورودی سینما را بوریس ماتوی سف، هنرمند روس انجام داده بود و مالکیت این سینما را که جزو سینماهای

درجه یک پایتخت محسوب می شد، برادران رشیدیان (اسدالله، سیفالله و قدرت الله) در اختیار داشتند. نخستین فیلمی که در این سینما به نمایش درآمد، فیلم «همه جابوتو» (نام اصلی: جایی تورا خواهم یافت) با نقش آفرینی کلاگ کیبل بود. برادران رشیدیان هم با دربار رابطه حسنه ای داشتند، هم با انگلیسی ها و همین باعث شد بتوانند رونق خاصی به این سینما بدهند. برای نمونه آنهایی که بعد از افتتاح سینما به واردات فیلم های آمریکایی پرداختند و امتیاز پخش آنرا از کمپانی های مختلف چون برادران وارنر، یونایتد آر تیست و دیپالیک را به دست آوردند. پس از انقلاب ۵۷، سینما رگس در کنار بسیاری دیگر از املاک خاندان رشیدیان مصادره شد و بدین ترتیب بنیاد مستضعفان با تغییر نام سینما به «لاله»، مالکیت آن را برعهده گرفت. در نهایت در سال ۱۳۷۲ سینما رگس تعطیل شد. در سال ۱۳۸۷، راوروز کریم مسیحی فیلم «تردید» را در لوکیشن این سینما فیلمبرداری کرد.